

ДЕРЖАВОТВОРЧІ ЗАВДАННЯ В ГАЛУЗІ КУЛЬТУРИ

Українська національна культура основним коренем свого народження і розвитку має психологічні особливості, тобто духовний світ народу, що головним чином залежить від генофонду нації у динамічному його розвитку і взаємодії з навколишнім середовищем, спочатку лише природним, а відтак і соціальним. В силу цього духовний світ українців як нації споріднений і генетично, і психологічно з духовним світом усіх індоєвропейців, і найпершим чином — слов'ян. При цьому особливості місця проживання, природні чинники, а серед них — характер харчування (де на генетичному рівні можуть спрацьовувати різні чинники, у тому числі, нуклеїни, амінокислоти, мікроелементи тощо), склад води, повітря, особливості сонячної і космічної радіації у конкретній місцевості, — значною мірою визначали спочатку на мікро-, а потім і на макрорівнях генетичні і психологічні відмінності від ще недавно споріднених народів, що з невідвратною закономірністю знаходило своє відображення у звичаях, побуті, а далі — і у всьому тому, що ми називаємо культурою.

Водночас не можна забувати і про те, що культура будується не методом перекреслення одних її явищ та піднесенням інших, а на ґрунті вільного змагання різних напрямів, в якому навіть архаїчні, фольклорні, традиційні елементи можуть використовуватись як національно-стильовий чинник в самих модерних творах прихильників європейського авангарду. Завдання розкриття національного потенціалу українсь-

кої культури узгоджуються з проблемами усвідомлення її європейського статусу.

Історично ідея синтезу західно- та східноєвропейської культур виявляється наскрізною для українського менталітету. Вона була закладена ще історичним вибором князя Володимира на користь нової греко-слов'янської цивілізації та розвивалась в дусі реформ Петра Могили і діяльності Києво-Могилянської академії у загальноєвропейському контексті ідеалів просвітництва та національної переробки латинської класики. Триста років існування латиномовної частини української культури є переконливим свідченням її європейського статусу. Такий статус передбачає застосування загальноєвропейських критеріїв оцінки сучасних культурно-національних процесів на Україні та підтримку усіх тенденцій, які визначають її духовні цінності в системі світових стандартів. Отже, українська культура — культура самобуття і самодостатня, яка, відбиваючи духовний менталітет нації, природно відрізняється від російської, однак спілкування з цією культурою, що здебільшого виступала з імперських позицій, принесло культурі українській дуже тяжкі втрати. І тепер завдання полягає в тому, щоб всебічно розкрити національний потенціал української культури, з притаманними їй архетипами етичної цінності особи, людиноцентризму, поєднання розуму з совістю та цінностями серця, звеличенням слова як духовної зброї, одушевленням природи та культу особисто відвойо-

ваної у стихії землі — поля, садка, хутора тощо. Така культура є гарантом високого етносу нації, її морального виживання, духовного та господарського відродження, конструктивного державного націоналізму та історичної життєтворчості.

У процесі пошуку шляху побудови в Україні постімперської цивілізованої соціально-економічної моделі особливо виразно виявляється зростаюча соціальна функція культури і як альтернативи всевладдю тільки матеріального інтересу, і як чинника суспільного розвитку. Досвід розвинених країн сучасного світу (Японія, Західна Німеччина, скандинавські країни) свідчить, що не можна долати економічні труднощі засобами лише економіки, що істотну роль в таких процесах відіграє певна національна психокультура, на якій базуються норми та цінності трудової поведінки, розуміння співвідношення економічної та духовної раціональності, питань успіху, ініціативи, вмісту ділової активності у системі життєвих пріоритетів. Тому не можна, як це зараз наголошується деякими діячами на Україні, протиставляти розвиток економіки чи політики культурі за принципом "спочатку розбудова матеріальних основ могутності держави, а потім вже культура". В умовах національного відродження України першорядного значення набуває розвиток саме культурних засад економічної, державотворчої та політичної діяльності.

Процес має бути природним і ненасильницьким. Кожна держава мусить захищати свою культуру. І ми повинні заявити

про це твердо і однозначно. У кожній країні, що себе поважає, є Закон про захист національної культури — погляньмо на Францію, Німеччину, Швецію — перераховувати можна довго. Так, для прикладу варто згадати, що у Швеції ансамбль "АВВА" при прибутках у 1 мільйон доларів за платівку шведською мовою сплатив 49% податку, а при такому ж прибутку за платівку англійською мовою - 75%. Цікаво інше — уряд не мав права витратити жодного centa з цієї різниці на будь-які інші цілі, окрім як на розвиток національної культури. Для порівняння згадаймо про нарікання наших урядовців на нестачу грошей для розвитку культури.

Мусимо створити конкретні програми культурного і національного просвітництва: держава має фінансувати видання підручників не лише з національної етнографії, історії, культури тощо, але практично з усіх галузей знань і сучасної науки українською мовою. Тільки за цієї умови українська наука і освіта може стати на один рівень зі світовою. Теза про позанаціональність науки і освіти є глибоко брехливою і шкідливою — слід пам'ятати, що засвоєння знання іде не лише на рівні інформаційному (майже комп'ютерному), де є лиш дилема "так-ні", але і на рівні психологічному, котрий не впливає на результат раціональний, але визначає перш за все напрям пошуку.

Мусимо скласти державні програми фінансування створення кіно- і відеофільмів, як документальних, так і художніх (високо-! художніх) з національної історії і культури — подібні програми існують у Франції, Румунії, Угорщині — продовжувати можна довго. Нічого не потрібно вигадувати, варто узяти готові і апробовані взірці. Притому мусимо мати багато варіантів художнього висвітлення подій нашої історії

як в художній літературі, так і в кіно у залежності від адреси споживача, рівня інтелекту, освітнього цензу, віку тощо.

Потрібно пам'ятати, що зацікавлення будь-якою культурою інших народів чи сперетносами спричиняється або політичною, або економічною, або культурною перевагою конкретного народу. При цьому слід відзначити своєрідний "егоїзм" провідних націй — француз чи американець мало цікавиться, що там діється у Парижі, Нью-Йорку чи Вашингтоні, найважливішим для нього є те, що діється у його власному домі чи у сусіда — подібна орієнтація має наслідком прагнення зробити життя у себе вдома не гіршим (у будь-якому розумінні), ніж, скажімо, в Парижі чи Афінах.

Незаперечним мусить бути жорстке і неухильне проведення у життя державного статусу української мови. І в першу чергу цей Закон мусить виконувати державний орган, який його сам і прийняв, — Верховна Рада України, її депутати.

Другим кроком мусить бути тверде запровадження у життя української мови на телебаченні. Потрібно чітко і ясно показати кожному, що на українському державному телебаченні можна виступати лише державною мовою.

Поряд з тим українська держава не може ретранслювати і фінансувати при тому відверто антиукраїнські телепередачі, а якщо і не відверто антиукраїнські, то в силу іншомовності психологічно і культурно вони спрямовані на денационалізацію (під гаслом інтернаціоналізму) і русифікацію.

В сучасних умовах протистояти тиску, (зокрема, з боку Росії) спримітизованих витворів різних сурогатів мистецтва можна не офіційно, ідеологічно чи іншими "силовими" засобами, а шляхом створення добровільного, масового руху (на зразок руху "зелених"), що

ставило би собі за мету захист культурного середовища нації, її культурної осілісності у віковичних традиціях народу та посилення у кількісному та якісному відношенні спеціальних редакцій у засобах масової інформації, що пропагують справжні здобутки української духовності та сучасні форми її збагачення і розвитку.

Зараз необхідно зважити на те, що українська культура буде і надалі розвиватись в багатомовному середовищі інших культур. В таких умовах важливим є піднесення не тільки пріоритетності, а й авторитетності духовних цінностей українського народу. Це потребує творчого виявлення її універсальних та національних традицій, розширення діяльності з перекладу українською мовою визначних творів світової цивілізації, різкого зростання сфер національного усвідомлення загальнолюдських цінностей.

В умовах кризи та розладу в роботі творчих спілок митців у різних галузях культури особливого значення набуває створення на суспільних засадах при великих видавництвах, студіях, редакціях, концертних залах експертних рад з числа авторитетних фахівців відповідного профілю. Ці ради при державному визнанні їх повноважень змогли б виробляти пріоритети розвитку культури та давати оцінку її сьогоденним явищам.

Українська культура, підтримуючи і всіляко сприяючи розвитку культур національних меншин, які живуть в Україні, передусім, повинна стати гарантом виживання і розвою корінної української нації, мусить зайняти чільне місце у процесі засвоєння людською спільнотою ідей добра і гуманізму, віротерпимості, принципів демократичного державотворчого націоналізму, а також об'єднати в єдиному духовному процесі всіх суцільних на землі українців.